

Nr 13.*Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande i anledning av väckt motion angående effektivare åtgärder mot ocker vid försträckning.*

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, I: 151, av herr *Friggeråker* har yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsam och allsidig utredning, huruvida och på vad sätt effektivare åtgärder mot ocker vid försträckning kunna vidtagas, samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

En likalydande motion har väckts inom andra kammaren av herr *Hedlund* i Rådom, II: 246, och hänvisats till dess första tillfälliga utskott, som i utlåtande nr 5 tillstyrkt bifall till motionen. Nämnade utlåtande har bifallits av andra kammaren. Efter delgivning av andra kammarens beslut har första kammaren hänvisat ärendet till utskottet. Utskottet har tagit del av de yttranden över motionen som andra kammarens första tillfälliga utskott inhämtat från kungl. bank- och fondinspektionen, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen och Sveriges advokatsamfund.

Bank- och fondinspektionen säger sig vid undersökningar i bankerna ha uppmärksammat, att där i vissa fall rebelånats växlar åt lånekassor och liknande inrättningar, beträffande vilka det på goda grunder kan antagas, att de betinga sig oskäligen räntor av sina kunder. I något fall har en dylik lånekassas verksamhet föranlett åtal vid domstol för ocker, vilket likväl icke i den instans, som slutligen avgjorde målet, ledde till fällande dom.

Beträffande det i motionen förutsatta tillståndstvånget för alla, som vilja utlåna pengar enligt annons eller annan hänvändelse till allmänheten eller eljest i någon större utsträckning, framhåller inspektionen, att det väl icke kan göras gällande att en sådan åtgärd skulle vara alldeles utan åsyftad verkan men att åtgärden ingalunda vore något effektivt botemedel. Att bank- och fondinspektionen skulle kunna, såsom motionären antagit, fullgöra kontrollen från det allmännas sida över denna verksamhet är under nuvarande förhållanden fullkomligt uteslutet. Såvitt inspektionen kan se, finns det icke något annat effektivt medel att hindra ockrarnas verksamhet än att bereda dem av deras kunder, som ha ett legitimt kreditbehov, möjlighet att få detta tillgodosett på annat håll till rimlig ränta. Vissa av det allmänna redan vidtagna åtgärder kunna väl sägas verka i nu angiven riktning. Inspektionen nämner en del

statliga utlåningsfonder, främst bosättnings- och avbetalningslånefonderna, samt vidare intressekontorsverksamheten samt de av bankerna sedan hösten 1946 utlämnade s. k. speciallånen, för vilka vanlig banksäkerhet icke behöver presteras från låntagarens sida. Huvudtanken är därvid, att samtliga småskulder skola sammanföras till ett enda lån i bank, vilket skall avbetalas enligt en viss plan. Speciallåneformen har uppenbarligen fyllt ett behov; på kort tid har antalet sådana lån sålunda stigit till omkring 1 200 med ett sammanlagt belopp av omkring fyra miljoner kronor. Efter att ha betonat vikten av upplysningsverksamhet om till buds i banker och jämförliga kreditinrättningar stående kreditmöjligheter anför inspektionen:

Även om det sålunda numera är lättare att erhålla personliga krediter i banker och jämförliga kreditinrättningar än tidigare, kan det enligt inspektionens mening knappast bestridas, att kreditmöjligheterna för en viss kategori lånesökande alltjämt äro otillfredsställande. För personer med fast anställning borde det lättare än vad nu är fallet vara möjligt att mot ringa — eller kanske ingen — säkerhet få smärre krediter för täckande av tillfälliga behov, utgifter för sjukdom m. m. En utlåningsrörelse för sådant ändamål behövde icke nödvändigtvis, om den sköttes av erfaren personal med goda kontakter hos arbetsgivarna, innebära några större risker. Även om en viss riskpremie måste uttagas och ersättning krävas för den med denna form av kreditgivning ökade kostnaden, skulle dock dessa lån kunna lämnas på för låntagaren ojämförligt förmånligare villkor än dem, som för närvarande tillämpas av lånekassorna. Det är givet att initiativ från bankernas sida i denna riktning skulle vara välkomna. Med hänsyn härtill och då vissa praktiska fördelar skulle kunna vinnas, om ifrågasvarande kreditgivning koncentrerades till en enda inrättning, som uteslutande ägnar sig häråt, skulle inrättandet under bankernas eller eventuellt det allmännas medverkan av en på sund basis arbetande lånekassa vara en lämplig åtgärd för stävjande av de privata lånekassornas ofta ockerbetonade verksamhet. Enligt inspektionens mening bör därför närmare undersökas, huruvida icke det av motionären väckta spörsmålet kunde lösas efter nu angivna linjer.

Svenska bankföreningen anser att tillstånd för viss långgivning på sätt motionären antytt icke kan föra till någon effektiv lösning av problemet. Det enda effektiva medlet är att i möjligaste mån göra ockrarna umbärliga för den ur samhällssynpunkt värdefulla delen av det klientel, som nu vänder sig till dem. Detta sker bäst genom att öppna möjligheter för de personer det här är fråga om att få låna pengar till lägre ränta på annat håll. Föreningen tror sig kunna uttala, att de s. k. speciallånen kommit till verklig nytta i många fall, men framhåller samtidigt, att inrättandet av speciallånen förvisso inte innebär någon fullständig lösning av det av motionären berörda problemet. Bankföreningen tvivlar på att en sådan utredning, varom motionären hemställt, skulle kunna skänka några nya synpunkter av verkligt värde på förevarande föga gripbara fråga. Motionen bör enligt föreningens mening icke föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Svenska sparbanksföreningen förklarar, att det otvivelaktigt i större utsträckning än som kan fastslås förekommer, att låntagare bli föremål för ocker, men

anser att det erbjuder utomordentliga svårigheter att genom lagbestämmelser och kontrollåtgärder komma all ockerverksamhet till livs, redan därför att den av en enskild person bedrivna ockerverksamheten av båda parter kringgärdas med den största diskretion. Emellertid påpekar styrelsen, att redan finnes en lag om idkande av pantlånerörelse, som avser yrkesmässig sådan rörelse, och det synes styrelsen påkallat, att en utredning göres om möjligheterna att lagstiftningsvägen reglera även den låneverksamhet, varom nu är fråga. Även om man därmed knappast kommer till rätta med de värsta ockrarna, skulle det säkerligen vara till nytta, om en viss ordning kunde åstadkommas i hela den flora av mer eller mindre privata kreditföretag, som förekommer vid sidan av de egentliga kreditinstituten. Styrelsen anser alltså, att en utredning av hithörande spörsmål är påkallad.

Sveriges advokatsamfund framhåller, att det utan tvivel i viss utsträckning begås ockerförbrytelser utan att dessa komma i dagen, förrän ockraren under avsevärd tid bedrivit sin skadliga verksamhet. Det kan också antagas, att åtskilliga ockerförbrytelser aldrig bliva avslöjade och vederbörligen bestraffade, ehuru det givetvis är svårt att uttala någon bestämd uppfattning om i vilken utsträckning så kan vara förhållandet. Styrelsen delar motionärens uppfattning, att några befogade erinringar mot gällande strafflagstiftning mot ocker icke kunna framställas. Den skärpta lagstiftning, som genomfördes 1942, har varit i gällande kraft så pass kort tid, att det ännu är svårt att bedöma, i vad mån densamma förmått åstadkomma en förbättring av förhållandena på ifrågasvarande område. Man torde dock ha anledning antaga, att straffskärpningen måste ha förstärkt straffets preventiva verkan. Då de föreliggande svårigheterna främst ha sin grund i bevissvårigheterna, ligger enligt styrelsens mening häri ett skäl att avvakta de erfarenheter, som komma att vinnas av den nya rättegångsbalkens tillämpning, innan någon utredning i det av motionären föreslagna hänseendet igångsättes. Samfundet tror också, att de av motionären föreslagna åtgärderna skulle bliva praktiskt taget verkningslösa gentemot de personer, som det här gäller att komma åt. Styrelsen finner sig böra avstyrka motionen.

Andra kammarens första tillfälliga utskott har i sitt utlåtande anfört följande.

Motionären påyrkar icke i preventivt syfte någon skärpning av den nuvarande ockerlagstiftningen. Denna har i två omgångar, 1937 och 1942, undergått skärpningar. Medan fram till 1936 gällde, att straffet för ocker var böter mellan 25 och 1 000 kronor eller i försvårande fall fängelse i högst ett år, skärptes 1937 straffbestämmelserna till fängelse eller dagsböter eller i försvårande fall straffarbete i högst två år. Genom 1942 års lagstiftning skärptes straffet till straffarbete i högst två år eller i försvårande fall straffarbete i högst fyra år. I vad mån den skärpta lagstiftningen medverkat till förbättrade förhållanden på området torde med hänsyn till den korta tid de skärpta straffbestämmelserna varit gällande icke med bestämdhet kunna bedömas.

Ej heller ifrågasätter motionären någon omkastning av bevisbördan i ockermålen eller ett kriminaliserande av grov oaktsamhet i syfte att därmed underlätta bevisningen.

I stället har motionären haft i åtanke andra åtgärder av mera praktisk och förebyggande natur. Motionären ifrågasätter sålunda att tillstånd skall krävas för sådan utlåning av pengar, som förekommer i enlighet med annons eller annan hänvändelse till allmänheten eller som eljest sker i någon större utsträckning. Som ett komplement härtill framkastar motionären tanken på kontroll från det allmännas sida, exempelvis genom bankinspektionen, ävensom skyldighet att föra handelsböcker.

Av naturliga skäl har man svårt att bilda sig en uppfattning rörande omfattningen av utlåningsverksamhet av ockerartad karaktär. Av de upplysningar utskottet inhämtat framgår dock, att dylik utlåningsverksamhet florerar i sådan omfattning — i huvudsak i storstäderna — att man här har att göra med en social fråga av icke obetydlig räckvidd. Medan banker och sparbanker äro föremål för kontroll från det allmännas sida kunna de som etablera sig som långgivare i icke bankmässiga former helt undandraga sig dylik kontroll. Detta synes icke tillfredsställande. Svenska sparbanksföreningen har också i sitt yttrande ansett det lämpligt med en utredning om möjligheterna att lagstiftningsvägen reglera även den låneverksamhet, varom nu är fråga. Även bank- och fondinspektionen har pekat på åtgärder, vilka vid en blivande utredning finge övervägas.

Trots att utskottet är medvetet om att problemet kan visa sig svårlöst och komplicerat, har utskottet icke velat motsätta sig en utredning på området, detta så mycket mera som motionens yrkande synes innefatta möjlighet att för frågans lösning söka olika utvägar.

Utskottet ansluter sig till vad andra kammarens första tillfälliga utskott anför och hemställer,

att första kammaren med anledning av förevarande motion och med biträdande av andra kammarens i ärendet fattade beslut ville besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt och allsidig utredning, huruvida och på vad sätt effektivare åtgärder mot ocker vid försträckning kunna vidtagas, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen må föranleda.

Stockholm den 6 maj 1947.

På utskottets vägnar:

VERNER SÖDERKVIST.

Närvarande: Herrar Söderkvist, Näsgård, Persson, Einar, Arrhén, Fahlander, Nilsson, Hjalmar, Olofsson och Sundelin.